CEDRUS
THE JOURNAL OF MCRI

cedrus.akdeniz.edu.tr
Cedrus III (2015) 31-50
DOI: 10.13113/CEDRUS.2015011394

MİLYAS ARAŞTIRMALARINA KATKILAR: MÜĞREN TÜMÜLÜSÜ BOYALI MEZAR ODASI

CONTRIBUTIONS TO MILYAS STUDIES: THE PAINTED CHAMBER TOMB OF THE MÜĞREN TUMULUS

S. GÖKHAN TİRYAKİ*

Öz: Sunulan çalışma, M. J. Mellink tarafından 1970'li yıllarda kısa bir bilgi notu ile bilim dünyasına tanıtılan Müğren Tümülüsü'nü konu edinmektedir. Burada, her an tahrip olma tehlikesiyle karşı karşıya bulunan kalıntıların kayıt altına alınması öncelikli amaç olarak belirlenmiştir. Bu nedenle, metnin birbirini izleyen "Mimari" ve özellikle de "Duvar, Alınlık ve Tavan Resimleri" ayrımlarında risk altında bulunan belli başlı veriler olabildiğince ayrıntılı bir şekilde tanıtılmış; böylece geçen yarım asıra aşkın sürenin ardından elde derli toplu bir kayıt bulunmasına çaba harcanmıştır. Bununla birlikte, bu iki bölümü izleyen ayrımlarda elde edilen "yeni" veriler analiz edilerek Müğren Tümülüsü'nün özel de Milyas genelde ise Batı ve Güneybatı Anadolu boyalı mezar odalarına dönük araştırmalara sunduğu katkılar değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Milyas • Müğren Tümülüsü • Boyalı Mezar Odası • Mimari Betimleme

Abstract: First reported on by Prof. M. J. Mellink in a brief notice in the early 1970's the Müğren Tumulus forms the subject of this study. The primary concern has been to record the extant evidence as completely and as soon as possible, the structure being exposed to the danger of destruction. Therefore, the sections entitled: "Architecture" and "Wall, Gables and Ceiling Paintings" focus upon the recording of the principal elements as any delay in recording these elements would have them lost forever. In particular, the remains of paintwork still visible to the naked eye within the tomb chamber are presented here with their surviving positions inside in metric values; together with schematic drawings and a wide range of visual material. This "new" evidence regarding the planning, architecture and interior decoration of the chamber tomb are discussed in the following parts, within the framework of the contribution they make to studies on the Milyas.

Keywords: Milyas • Müğren Tumulus • Painted Chamber Tomb • Architectural Depicting

Müğren (Gölova), Antalya ili Elmalı İlçesi sınırları içerisinde yer almaktadır (Fig. 1). Teke Yarımadası'nın orta mevzini oluşturan bu mahal (Elmalı Platosu)[1] antik coğrafyada Lykia, Kabalis ve Pisidya arasında uzanan *Milyas* Bölgesi üzerine oturur[2]. Batı Torosların en yüksek zirveleri yanında,

* Yrd. Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Antalya. gtiryaki@akdeniz.edu.tr
Bu makele, Antalya Üniversite Destekleme Vakfı tarafından 2013 yılında verilen Yardımcı Doçent Yurtdışı Araştırma ve Eğitim Desteği kapsamında Liverpool Üniversitesi, Archaeology, Classics and Egyptology bölümünde gerçekleştirilen kütüphane çalışmalarının sonucunu içermektedir. Antalya Ünivertsite Destekleme Vakfı'nın değerli yöneticileri ve Liverpool Üniversitesi'nden Dr. A. Greaves'e destek ve ilgileri için teşekkür ederim.

1 Teke Bölgesi'nin orta kısmı için bk. Yücel 1958; bölgenin doğal peyzajı ve değişim süreçleri için bk. Ozaner 2004; Foss 2006; Timur 2007.

2 Milyas adlandırması, bölgenin tarihsel coğrafyası ve yerleşim kültürüne ilişkin değerlendirmeler için. bk. Mellink 1976b; Hall 1986; Coulton 1993, 79-85; Frei 1993, 87-97; Foss 2006; M.Ö. V. yüzyıldan M.S. I. yüzyıla değin antik kaynaklardaki aktarımlar ve "Milyas" ile "Kuzey Lykia" coğrafyalarına dair değerlendirmeler için

göller, düdenler ve verimli topraklarıyla özgün bir coğrafi alanı teşkil eden plato, Geç Neolitik/Kalkolitik çağlardan günümüze uzanan arkeolojik dolguları ile araştırma birikimi içerisinde belli bir tanınırlığa sahiptir[3]. Sunulan çalışmanın konusunu oluşturan arkeolojik kalıntılar bu engin coğrafyanın Semahöyük (Kırköyleri) Ovası olarak adlandırılan bölümü[4] içerisinde (Fig. 1b), günümüz Gölova Mahallesi'nden hafif tırmanışla ulaşılan Tepecik Mevkii'nde konumlanmaktadır (Fig. 2)[5].

M. J. Mellink tarafından kayıt altına alınan mezar odası (Res. 3a-d), ilkin Karaburun II ardından Bozburun Tümülüsü'ne ait raporlar içerisinde anılmıştır[6]. Mellink bu kısa notlarda, Müğren'in henüz antik çağlarda soyguna uğramış tümülüs tarzı bir mezar olduğunu belirtir. İçte, güçlükle ayırt edilebilen orijinal bezemelerin, geç antik dönemde yapının şapele dönüştürülmesiyle birlikte yenilendiğini ve izleyen süreçte şapelin hayvan barınağına dönüştürülerek kullanım görmeye devam ettiğini not etmiştir. Mellink'e göre Müğren, Likya geleneğine uygun bir yapı karakterine sahiptir ve bu özellikleri ile M.Ö. VI. yüzyıl ya da hemen M.Ö. V. yüzyılın ilk yarısına ait olmalıdır[7].

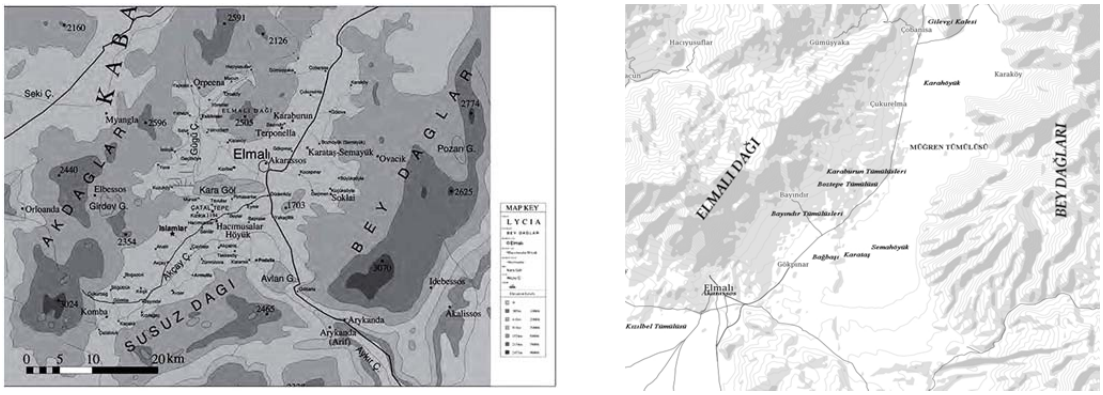

Fig. 1a-b.

Fig. 2.

Geçtiğimiz yarım asıra yakın süre boyunca, Müğren Tümülüsü'nü konu edinen pek çok araştırmacı için eldeki veri bütünü yukarıda not edilen kısa değerlendirme notuyla sınırlı kalmıştır. Bununla birlikte, yakın geçmişte Bryn Mawr Koleji tarafından sanal ortama aktarılan *Machteld J. Mellink Collection of Archaeological Site Photography* adlı veri tabanı[8] süre giden çalışmalara katkı sağlayacak

bk. Lockwood 2011, 3-17; Patara Yol Klavuz Anıtı ve Roma Dönemi Milyas Bölgesi hakkındaki epigrafik malzeme için bk. Adak – Şahin 2004; Şahin 2014, 221-243.

3 Özgen 2006; Foss 2006.

4 Semahöyük Ovası için bk. Saraçoğlu 1989, 232-239.

5 Yener – Demirel 2005, 111.

6 Mellink 1971, 249; 1973, 297.

7 Mellink 1971, 249, krş. 1973, 297; krş. 1983, 171.

8 Kaynak: http://www.brynmawr.edu/library/visualresources/mellink.shtml [Son Erişim 12.02.2015].

Fig. 3a-d.

Fig. 4a-b

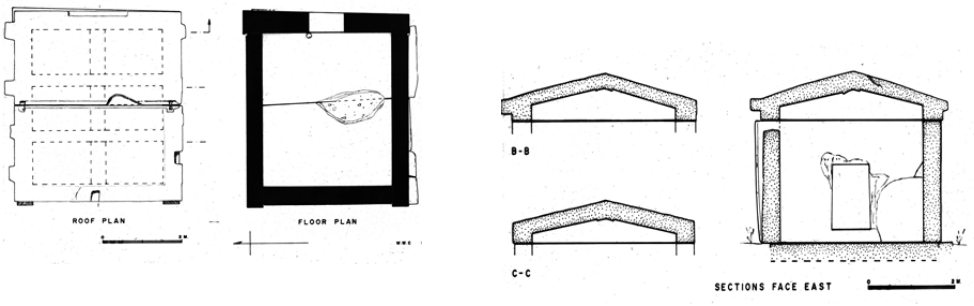

Fig. 5a-b.

Fig. 6a-b

bir dizi veriyi araştırmacıların kullanımına sunmuştur. Onlar içerisinde, Müğren Tümülüsü'ne ait, daha önce yayımlanmamış 7 fotoğraf (Fig. 4a-b) ve 2 çizim (Fig. 5a-b)[9] mezar odasına ilişkin değerlendirmelere temel oluşturan "asgari" verileri temin etme olanağı sağlamaktadır. Nitekim söz konusu bilgi ve belgelerin bir araya getirilerek gözden geçirilmesi sunulan çalışmanın da ilgi alanını oluşturmaktadır.

Bu türden bir çaba, mezar odası ve çevresindeki verilerin kayıt altına alınma süreçlerinde, eksik ya da yetersiz belgeleme nedeniyle ciddi sorunların bulunduğunu ortaya koyar. Bu bağlamda, hâlihazırdaki çalışmanın söz konusu eksikliklerin tümünü giderme iddiasında olmadığı başlarken vurgulanmalıdır. Burada, her an tahrip olma tehlikesiyle karşı karşıya bulunan kalıntıların kayıt altına alınması öncelikli amaç olarak belirlenmiştir. Bu nedenle, metnin birbirini izleyen "Mimari" ve özellikle de "Duvar, Alınlık ve Tavan Resimleri" ayrımlarında risk altında bulunan belli başlı veriler foroğraf ve şematik çizimlerden oluşan olabildiğince geniş bir görsel malzeme ile tanıtılmış; böylece geçen yarım asıra aşkın sürenin ardından elde derli toplu bir kayıt bulunmasına çaba harcanmıştır. Bununla birlikte, bu iki bölümü izleyen ayrımlarda elde edilen "yeni" veriler analiz edilerek Müğren Tümülüsü'nün özel de Milyas genelde ise Batı ve Güneybatı Anadolu boyalı mezar odalarına dönük araştırmalara sunduğu katkılar değerlendirilmiştir.

Mimari

Müğren mezar odası, Bayındır, Karaburun ve Boztepe Tümülüsleri ile ortak bir doğal çevreyi paylaşır (Fig. 1b)[10]. Bununla birlikte, onlardan farklı olarak daimi ve geçici göllerle çevresinden soyutlanan doğal bir karstik kütlenin zirvesinde konumlanır[11]. Kuzey-güney aksında yaklaşık 450 metrelik bir uzanıma sahip olan söz konusu Tepecik sırtı, güneye doğru genişleyerek burada en yüksek noktasına ulaşır (Fig. 2). Aynı zamanda mezar odasının da üzerine oturduğu bu alan doğuda kayalığın dik yamaçları ile sonlanırken, batıda mezar odasından yaklaşık 30-32 m. açıklıkta yüzeydeki izleri 42 m. boyunca izlenen kuzey-güney uzanımlı bir duvarla sınırlanır (Fig. 6a). Mellink'in notlarında eksik bulunan bu duvar, yakın geçmişte güneybatı'da inşa edilen bir su pompası inşaatı nedeniyle tahrip olmuştur. Buna karşın, kuzeybatıda açılan bir kaçak kazı çukuru, derz araları kırık taşlarla doldurulmuş bu kaba duvarın köşe yapmaksızın doğu istikametine yöneldiğini ortaya koymuştur (Fig. 6b). Mezar odası ile eşzamanlı olması gereken bu duvar, inşa faaliyetlerinden önce güney yanda yapay bir düzlüğün oluşturularak desteklenmiş olabileceği yolunda açık ipuçları sunar.

Mezar odası bu yapay düzlüğün, doğu yanına yerleştirilmiştir (Fig. 2). Dörtgen plana sahip, beşik çatı ile örtülü olan yapı, her biri kabaca iki tona yaklaşan yekpare (*monolitik*) sekiz kireçtaşı blokla inşa edilmiştir (Fig. 3a-d). Kayalığın güney etekleri ile mezar odasının kuzey yanında korunan işlenmiş taş yatakları, yapı için gerekli olan malzemenin kısmen ya da bütünüyle Müğren kayalığından temin edilmiş olabileceğini işaret etmektedir. Bununla birlikte mezar odası, açıkta kalan yüzeyleri perdahlanmış yamuk formlu (*trapezoidal*) iki masif plaka üzerine oturur (Fig. 5a). Aynı zamanda yürüme zeminini oluşturan bu plakaların görünür kısımlarında bağlayıcı unsurlara ilişkin herhangi

---

[9] Burada kullanılmayan dış cephe fotoğraflarının arşiv (MJM) ID numaraları *1969-11-2;1970-23-15;1970-23-17*; iç cephe fotoğraflarının ID numaraları *1970.23.20; 1970.23.22*'dir. Metin içerisinde referans olarak yer alan Fig. 4a-b'deki fotoğraflar sırasıyla *1970-23-18* ile *1970-23-25*'dir. Yine bu arşivde yer alan W. W. Cummer'a ait cephe çiziminin arşiv ID numarası *1988-3-25*'dir; aynı kişiye ait plan ve kesitlerin (burada Fig. 5a-b) ise ID kodları verilmemiştir.

[10] Mellink 1976b, 25 vd.

[11] Saraçoğlu 1989, 238 vd.

bir ize rastlanmamıştır. Benzer bir durum, derz araları çatı blokları altında kalan duvarlar için de geçerlidir. Onlar içerisinde, arka cephe (batı) duvarı 3,32 x 2,05 x 0,40 m. ölçüleriyle diğerlerine oranla daha küçük boyutludur (Fig. 3b). Bu duvarın kuzeybatı köşesinde, 1,10 x 0,60 m. ölçülerinde pencereyi andıran bir açıklık bulunur (Fig. 3a). Keski ve yerleştirme izleri bu açıklığın bloktaki kusurdan kaynaklanan bir onarımla ilgili olabileceğini gösterir. Diğer yandan, yan duvarlar (kuzey 4,40/ güney 4,35 x 2,20 x 0,40 m.), batıda arka duvarı (4,10 x 2,05 x 0,40 m.) kendi içlerine alırlarken doğuda ön cephe duvarında (4,25 x 2,20 x 0,50/0,55 m.) oluşturulan *anthyrosis*'e yaslanırlar (Fig. 5b). Geniş bir ön alana bakan kapı açıklığı doğu cephe bloğu içerisindedir (Fig. 3a). Burada eşik ve yan duvarlarda kapı kanadına ilişkin herhangi bir iz bulunmaz. Mezar odası içerisinde yükseklikleri batıya doğru azalan dört iç alınlık meydana getiren beşik çatı, iki bloktan oluşur (Fig. 5a). Bu bloklar, birbirlerine zımba tipli kırlangıç kenetlerlerle bağlanırken yan yüzlerindeki taşıma çıkıntıları kuzeyde traşlanarak temizlenmiş fakat güneyde olduğu gibi bırakılmıştır (Fig. 3d).

Bu genel özellikler yanında, arka cephede, beşik çatının alınlığı genişliğince uzanan yatay bir profil ışık kaynağına bağlı olarak belli belirsiz seçilebilebilmektedir. Onun merkezinde, ataç formlu, nişi andıran bir oyuk (45 x 20 cm.) ve aynı aksta bu kez çatının yüzeyinde düzleştirilmiş dar bir platform (0,30 x 0,25 cm.) yer alır (Fig. 3b). Güney yanda ise çatı sınırını aşarak duvarla birleşen bir yuva ve onunla aynı aksa bu kez duvar üzerine kazınmış bir haç işareti bulunmaktadır (Fig. 3c). Benzer bir olgu, yapının doğu cephesi için de geçerlidir. Burada, çatı bloğunda herhangi bir işçilik bulunmaz, buna karşın farklı yüksekliklerde, duvarın kuzey ve güney yanlarına asimetrik olarak açılmış 5 cm. derinliğinde oyuklar bulunur (Fig. 3a). Güney cephedeki haç dışında, söz konusu fiziki müdahalelerin mezar odasının orijinal mimari aksamıyla olan bağlantıları ya da işlevleri belirsiz kalmaktadır.

Duvar, Alınlık ve Tavan Resimleri

Duvarların dışta kabaca işlenmesi bununla birlikte çatıdaki mahmuzların bir kısmının traşlanmış, geri kalanlarının ise olduğu gibi bırakılmış olması, taş işçiliğinin özensizliğinden ziyade cephe mimarisinin görünürlüğü ile ilgili olmalıdır. Zira bu durum, mezar odasının iç düzenlemesiyle karşılaştırıldığında bütünüyle tezat oluşturur. Burada, duvar, alınlık ve tavan resimlerine ilişkin veriler halen varlıklarını korurken defin kitine ilişkin (ölü yatağı, sehpa vs.)[12] hiçbir iz tespit edilememektedir.

Aşağıdaki incelemede, Machteld J. Mellink tarafından Müğren Mezar Odası'nın içinden alınmış 2 fotoğraf aracılığıyla (Fig. 4a-b) içteki bezemelerin hali hazırdaki durumları gözden geçirilmiş ve hem söz konusu veri tabanı hem de Mellink'in notlarında kendisine yer bulmayan boya kalıntılarının kayıt altına alınması üzerine yoğunlaşılmıştır. Boya kalıntılarının yoğunluğu ve çoğunun daha önce kayıt altına alınmamış olmasından dolayı burada ilkin tüm resim alanları tanımlanmış ardından da eldeki veriler çerçevesinde bezemelerin içeriklerine ilişkin değerlendirmeler not edilmiştir. Bu yapılırken de, resimler ağırlıklı olarak alınlıklar ve tavanda korunduğu için tanımlamalar mezar odasının doğusundan batısına doğru (girişten arka cepheye) alınlıklar referans verilerek not edilmiştir.

Doğu Duvar ve 1 Numaralı Alınlıkdaki Boya Kalıntıları: Burada, doğu duvarının üst bitiminde yaklaşık 2,75 m. uzunluğunda 7,5 cm. genişliğinde kırmızı bir boya şeridi ayırt edilir (Fig. 7a-b). Yine aynı yerde, bu kez duvar üzerine oturan alınlığın bitiminde, alttaki kırmızı şeride paralel olarak uzanan yatay bir siyah bant görülür (Fig. 7a-b). Bu bantla aynı renk ve kalınlıkta bir diğer parça du-

[12] Kızılbel ve Karaburun II için bk. Mellink 1983, 173 vd.

varın güney üst bölümünde yer alır ve bu parça kuzeydoğu-güneybatı aksında uzanarak kabartma olarak işlenen pilastere doğru yönelir (Fig. 7a-b). Aynı alanda bir başka bezeme izi ise alınlığın merkezindeki pilastere dikine uzanarak aşağıda (duvar üzerinde) aynı renkteki kuşakla birleşen 7,5 cm.'lik kırmızı boya kalıntısında belirir (Fig. 7a-b). Çıplak gözle seçilebilen bu resim alanı, kullanılan renk, ölçüler ve düzenleme olarak *2 numaralı alınlığın batı yüzün*deki tasvir alanıyla ortak özellikler sergiler.

Fig. 7a-b.

1- 2 Numaralı Alınlıklar Arasındaki Tavan Bezemesi: Mellink'in fotoğraflarında tavanın kuzey eğimi boyunca, mavi-kırmızı-mavi dizilimli yatay şeritler görülür (Fig. 4a-b). Merkezdeki pilastere paralel olarak uzanan bu bantlar 17-18 cm. kalınlığında ve 1,12 m. uzunluğunda olup aralarında 24 cm.'lik açıklıklar bulunmaktadır (Fig. 8a-b). Bununla birlikte, kuşaklar arasındaki açıklıklar boş olmayıp araları yaklaşık 1 cm. kalınlıkta verev uzanan kırmızı çizgilerle tümlenmiş içi taralı üçgenlerle doldurulmuştur (Fig. 8b. 12c). Buna ek olarak, tavanın güney yanında, konum, biçim, ölçü ve renk olarak kuzeydeki kırmızı kuşak ile aynı özelliklere sahip bir parça bulunur (Fig. 8a) ve burada da benzer biçimde üçlü bezeme kuşağı ile içi taralı üçgenlerden oluşan bir düzenlemenin yer aldığı tespit edilir.

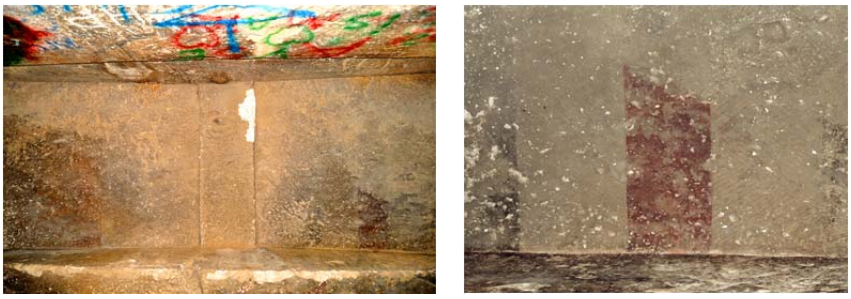

Fig. 8a-b.

2 Numaralı Alınlığın Üzerindeki Resim Alanları: Giriş kapısının hemen önünde bulunan 2 numaralı alınlık boya kalıntılarının en iyi korunduğu tasvir alanını oluşturur. Alınlığın her iki yüzü ve tabanı tasvir alanı olarak kullanılmıştır. Tabandaki bezeme alanı dışında Mellink'in kayıtlarında yer almayan bu boya kalıntıları birbirleriyle bütünlük oluşturacak şekilde korunmuş olduklarından mezar odasının iç düzenlemesine ilişkin önemli verilere sahiptir.

Alınlığın doğu yüzü nispeten tahrip olmuştur (Fig. 9a). Yine de, kuzey yanında kırmızı ve siyah boyadan oluşan bir resim ala-nı bulunur. Burada alınlığın tabanında korunan 7,5 cm. genişliğe sahip kırmızı bir bant vardır. İyi korunmuş 5 cm. kalınlıkta siyah boya ile renklendirilmiş bir üçgenin köşegeni kırmızı kuşağın hemen üzerine oturur (Fig. 9a-b). Bu üçgenin dik köşesi tamamen tahrip

olmuşsa da, burada çevresi siyah bantla sınırlandırılmış, içi kırmızı renkte dolguya sahip bir dörtgen ayırt edilebilmektedir (Fig. 9a-b). Diğer yandan, söz konusu dik üçgenin üst kısmında ona diagonal olarak uzanan eş kalınlıkta ikinci bir siyah bant izlenir. Bu bant ile tavan arası boş olmayıp tamamen kırmızı ile boyanmıştır (Fig. 9a-b). Bu resim alanında kullanılan renkler ve bezeme, alınlığın arka yüzü (batı) ile ölçü, biçim ve uygulama olarak bütünüyle örtüşmektedir (Fig. 10c).

Fig. 9a-b

2 numaralı iç alınlığın *batı yüzü* mezar odasının en iyi korunmuş resim alanına sahiptir. Burada, merkezdeki pilasterin yüzeyini kaplayan kırmızı boya kalıntıları son derece belirgindir (Fig. 10b). Bu pilaster aynı zamanda alınlığı bezeyen geniş bir üçgenin tepe noktasını oluşturur (Resim 10a. 10c-d). Kenarları siyah, tabanı kırmızı bantlardan oluşan bu üçgenin dışında kalan üst bölüm tamamen kırmızıya boyanmıştır (Fig. 10b-c). Diğer yandan, 7,5 cm. kalınlık ve korunmuş olan bölümü 38 cm. uzunluğundaki kırmızı bir bant alınlık boyunca uzanan bu üçgeni iki eşit parçaya ayırır (Fig. 10a-b). Bu orta dikme ile pilasterin birleşme noktasında siyah boya ile renklendirilmiş oval formlu bir motife ait bir parça yer alır (Fig. 10b). Dikmenin her iki yanında ise hem bu hatta hem de aşağıdaki yatay kırmızı şerite paralel uzanan siyah boya ile işlenmiş karşılıklı iki üçgenin dik kenarları görülür (Fig. 10a). Bu üçgenlerin içleri boş olmayıp, dik açı yaptıkları köşegenlerinde, çevresi siyah bantla sınırlandırılmış içi kırmızı renkte boyalı yaklaşık 20 x 20 cm.'lik birer dörtgen yerleştirilmiştir (Fig. 10a-d).

Diğer yandan, M. J. Mellink tarafından fotoğraflanan, bu alınlığın alt yüzündeki zikzak desenleri varlıklarını korumaktadır (Fig. 4b. 11a-b. 25). Tavan'daki kuşaklar gibi mavi ve kırmızı renklerle işlenen bu zikzaklar iki mavi ve bir kırmızı diziliminde yerleştirilmişlerdir. Kalınlık, yükseklik ve mesafeler açısından yer yer sapmalar gösterseler de ortalama 3 cm. kalınlık, 27 cm. uzunluk, 15 cm.'lik yüksekliğe sahiptirler (Fig. 11b).

2-3 Numaralı Alınlıkların Arasındaki Tavan Bezemeleri: Aynı zamanda çatı monolitlerinin birleşme noktasını oluşturan bu alan (Fig. 11a) M. J. Mellink'in kayıtlarında yer almaz. Kuzey yanda, tavanın doğu kısmınındaki mavi-kırmızı-mavi bantlardan merkezdeki kırmızı şerit ile aynı aksda onun devamı olarak uzanan kırmızı boya parçaları çıplak gözle ayırt edilirler (Fig. 12a). Bu boya izleri aynı zamanda yatay bantların tüm tavan boyunca aynı düzenleme ile işlenmiş olduğunu ortaya koyar. Benzer bir durum, merkezdeki kırmızı kuşağın her iki yanında izlenen içi taralı üçgenler için de geçerlidir (Fig. 12a). Böylece, tıpkı doğu bölümünde olduğu gibi bu kuşakların arasında da içi taralı üçgenlerin bulunduğu tespit edilebilmektedir (Fig. 12b).

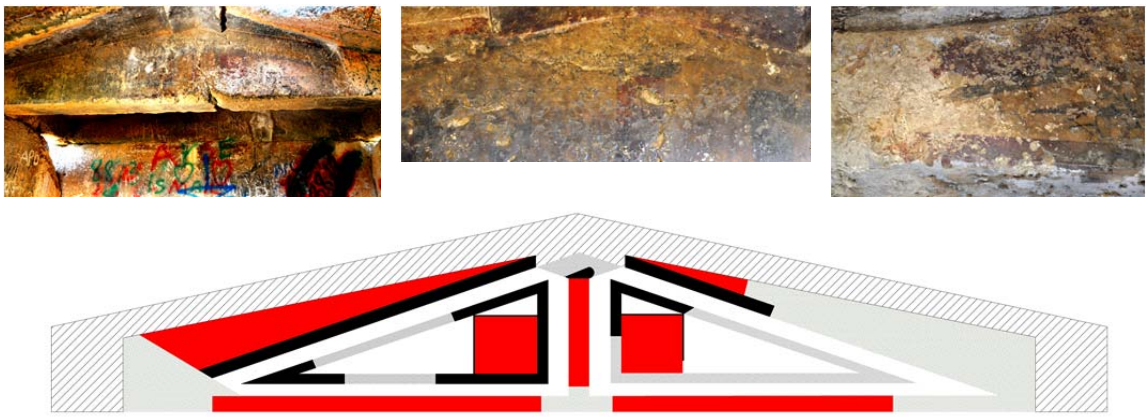

Fig. 10a-d.

Fig. 11a-b.

Fig. 12a-b.

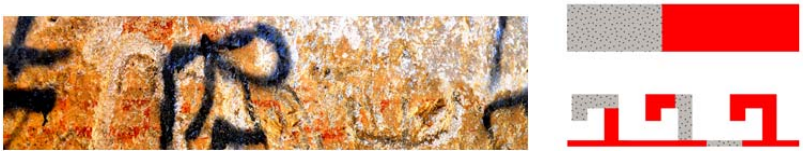

Fig. 13a-b

3 Numaralı Alınlık Üzerindeki Boya Kalıntıları: Alınlığın doğu ve batı yüzleri bütünüyle aşınmıştır. Yine de doğu yüzde, alınlığın tabanı boyunca uzanan kırmızı boya parçaları (güney kısım) diğer alınlıklarla ortak özellikler sergilemektedir. Benzer bir durum, alt yüzde çok daha kötü korunmuş durumdaki zikzak motiflerine ait izler için de geçerlidir (Fig. 11a). Mellink'in kayıtlarında yer almayan bu izler burada 2 numaralı alınlığa koşut bir bezeme kuşağının bulunabileceği yolunda belirtiler sunar.

Kuzey ve Güney Duvarlardaki Boya Kalıntıları: Kuzey ve güney duvarlarının çatı ile birleşme noktalarında, doğu duvarına koşut biçimde 7.5 cm. kalınlıkta kırmızı bir boya kuşağı parçalar halinde korunmuştur. Bununla birlikte, yine kuzey duvarda bu kez yürüme zemininden 95 cm. yükselikte ve 3,90 m.'lik doğu-batı aksı boyunca tüm duvara yayılan eş uzanımlı boya parçaları gözlemlenmiştir (Fig. 13a). Bu bantta kırmızı ile renklendirilmiş meander dizisi güçlükle de olsa ayırt edilebilmektedir (Fig. 13b).

Yukarıda ayrıntılı bir şekilde sunulan boya kalıntıları ve bezedikleri alanlar, biçim, uygulama ve renklendirme açısından sergiledikleri ortaklıklar nedeniyle mezar odasının bütünüyle boyanmış olabileceğini ortaya koyarlar. Duvarların yoğun tahribata maruz kalmış olması, ayrıntılı bir değerlendirmeden yoksun bıraksa da, alınlık ve tavan resimleri iç düzenlemeye dair belli sonuçlara ulaşma olanağı sunabilmektedir.

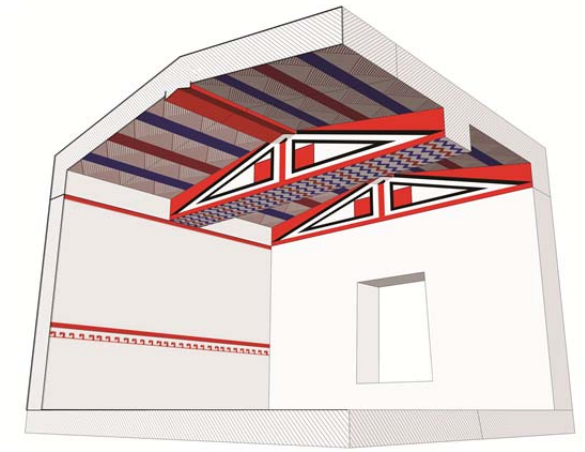

Fig. 14.

Bu yönüyle, merkezde kabartma biçiminde işlenerek yüzeyi kırmızı ile boyanan pilastere özel bir önem verilebilir. Taş mezar odalarının mimari aksamlarında herhangi bir işlev yüklenmeyen bu türden uygulamaların, ahşap çatılarda yapısal bir eleman olarak kullanılan mahya kirişini temsil ettikleri bilinmektedir[13]. Burada, tavanın her iki eğimi boyunca uzanan bantlar hem renk hem de biçim yönünden mahya kirişi ile bütünlük sergilemektedirler. Bu nedenle, mavi-kırmızı-mavi akışında işlenen şeritlerin dekoratif nitelikleri bir kenara bırakabilir ve onlarda mahya kirişiyle bütünleştirilebilecek yapısal bir temsiliyetin bulunup bulunmadığı tartışma zeminine çekilebilir. Söz konusu şeritlerin arasında uzanan içi verev çizgilerle taralı üçgenler bu türden kuşkuları destekler ve tavanın, ahşap çatı konstrüksiyonun canlandırıldığı bir tasvir alanı olarak kullanılmış olduğunu ortaya koyarlar. Gerçekten de, tavanın kuzey ve güney eğimleri boyunca merkezdeki mahya kirişine paralel olarak uzanan bu şeritler, çatının sırt kirişlerine yüklenecek işlevi karşılayacak niteliktedirler. Bu şeritlerin arasında uzanan içi taralı üçgenler ise kuşkuya pek az yer bırakacak şekilde kirişlerin üzerine oturan kamış/saz dam örtüsünü betimliyor olmalıdırlar (Fig. 14). Mimari dokuyu canlandıran temsil içeriği 2 numaralı alınlığın batı cephesinde karşılaşılan resim alanı aracılığıyla da tasdik edilebilmektedir. Mahya kirişinin yapısal bir birim olarak kendisine yer bulduğu bu tasvir alanında, orta dikmesi, mertekler ve pencereleri ile birlikte beşik çatının taşta canlandırılmış ayrıntılı bir resmi söz konusudur (Fig. 14). Aslında tam da bu noktada bir adım daha ileriye atılabilir ve aynı alınlığın

[13] Henry 2010, 313.

doğu yüzü ile 1 numaralı alınlığın iç yüzünde izlenen eş biçimli boya kalıntıları aracılığıyla mezar odasının tüm alınlıklarında bir birini tekrar eden aynı tarz resimlerin uygulanmış olduğu yolunda bir öneri geliştirilebilir görünmektedir. Her halükarda, zikzaklar ve kuzey duvarda parça olarak korunmuş bulunan meander motifleri gibi tekstil örneklerini çağrıştıran bezemeler dışında, mezarın korunan iç alınlıklarında ve tavanında kullanılan resimlerin ahşap mimarinin taşda canlandırılması gibi bir amaca hizmet ettiği açıktır.

Şu halde, Mellink'in değerlendirmesine karşın boya kalıntılarının farklı dönemlere ait olmadıkları vurgulanabilir ve mezar odasının belli bir tasvir programına sadık kalınarak işlenmiş alınlık ve tavan resimlerine sahip olduğu tespit edilebilir[14]. Bu tasvir programı açık bir şekilde mimari karaktere sahiptir ve inşa edilmiş yapı örneklerini çok renkli resimler aracılığıyla mezar odasına taşımaktadır (Fig. 15).

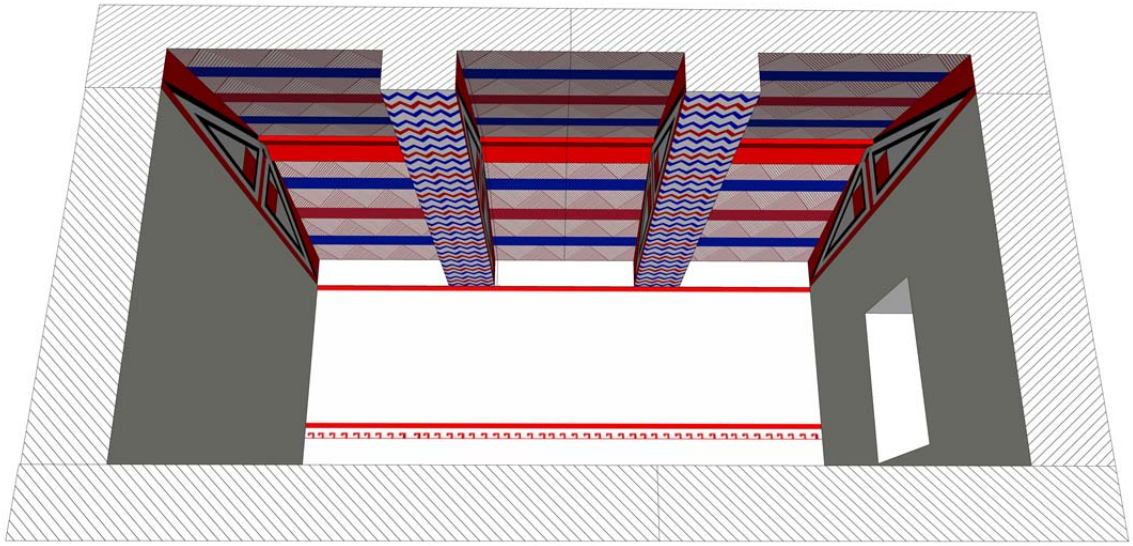

Fig. 15

Yakın ve Uzak Benzerleri

Müğren Tümülüsü, tümüyle taştan oluşan mezar odası bununla birlikte beşik çatı ile örtülü, *dromos*'a sahip olmayan tek odalı formu ve dışta kaba bırakılmış fakat içte özenle düzgünleştirilmiş duvar yapısıyla Kızılbel (Fig. 16) ve Karaburun II (Fig. 17), ile belli koşutluklar sergiler[15]. Bu ortaklığa, mezar odalarını bezeyen çok renkli resimler de eklemlenmelidir[16]. Özellikle, Müğren de karşılaşılan kırmızı, mavi ve siyahtan oluşan renk çeşitliliği ve boyanın doğrudan duvarın üzerine işlenmiş olması Kızılbel ile hayli yakındır[17]. Buna karşın, teknik ve uygulama açısından yekpare blokların kullanılmış olması Milyas'daki diğer örneklerden farklılık gösterir (Fig. 2a-d, 16-17). Benzer

[14] Krş. Mellink 1971, 249.

[15] Mellink 1972, 269 vd; 1983, 171 vdd.

[16] Kızılbel için bk. Mellink 1998. Karaburun II için bk. Mellink 1971, 250 vdd. pl. 54-56; 1972, 273 vdd. pl. 58-60; 1973, 297 vdd. pl. 44-46.

[17] Mellink 1998, 44-46.

Fig. 16.

Fig. 17.

şekilde, çatı monolitlerinde kullanılan zımba biçimli kırlangıç kenetlerde bu rapertuar içerisinde yalnızca Karaburun II'de, tepeliğin eteklerinde açığa çıkarılan altlık üzerinde belgelenebilmiştir[18].

Müğren mezar odasını Milyas Bölgesi'ndeki diğer örneklerden ayıran belirleyici unsur onun iç dekorasyonunda izlenir. Burada, kiriş, mertek, dam örtüsü gibi mimari birimler kabartma ve resim tekniğiyle canlandırılarak mezar odasının mekânsallaştırıldığına tanık olunur. Bu olgu, Kızılbel'de tekstil örneklerini kopyalayan tavan ve taban dekorasyonundan[19] farklılaşmakta ve Müğren'i Milyas'da tekil kılmaktadır.

Bu türden uygulamalar için ahşap mezar odaları[20] ya da kaya cepheleri[21] ve kaya mezarlarında[22] ahşap mimari unsurların canlandırıldığı Phrygia örneklerinin belirleyici bir öneme sahip oldukları not edilir. Onlar içerisinde Midas Kent'te bulunan Bitmemiş Anıt, Küçük Yazılıkaya (Arezastis Anıtı) (Fig. 18) ve Hyacinth Anıtları'nın cephelerinde izlenen dörtgen pencere açıklıklarına sahip beşik çatı temsilleri[23], Müğren'de 2 numaralı alınlıkta karşılaşılan tasvir kuşağı ile yakın benzerlik gösterir. Bu olgu, beşik çatı, kiriş ve merteklerin ayrıntılı bir şekilde taklit edildiği Phrygia oda mezarlarında da tekrar eder[24]. T. Tüfekçi-Sivas, tarafından kayıt altına alınan Taşlık Tümülüsü, (Fig. 19) mimari birimlerin yalnız kabartma olarak değil fakat kırmızı ile boyanmak suretiyle mezar odalarına taşınmış olduğunu belgelemiştir[25]. Ahşap yapı geleneğinin kabartma ve boyalarla taş türdeşlerine yansıtılmaları bağlamında Müğren ile ortak özellikler gösteren Taşlık; çok-odalı planlama, tek-renkli bezeme ve ölü kültüne dönük figüratif unsurların kabartma olarak temsil edilmiş olmasıyla[26] Müğren'den ayrılmaktadır.

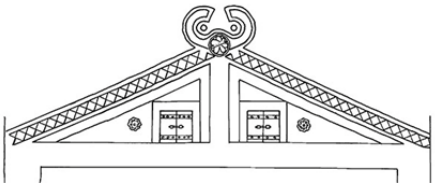

Fig. 18.

Fig. 19.

---

18 Mellink 1975, 347 pl. 59 res.4; 1976a, 385 vd.

19 Mellink 1983, 172; 1998, 41 pls. 27, 37, VII, XIII; Bridges 1998, 20.

20 Young 1981, 263 vd.; Dörtlük 1988, 171 vd.; İl 2010, 51-100; von Kienlin 2010, 88-119; Sams 2012, 244 vdd.

21 Haspels 1971, 71-93; Berndt-Ersöz 2006, 213-240; Tüfekçi-Sivas 2007, 80-81; ayrıca bk. Tüfekçi-Sivas 2012, 140 vd.

22 Haspels 1971, 112-138; Fiedler – Taşlıalan 2002, 99-112; ayrıca bk. Sivas 2012, 260-287.

23 Haspels 1971, 77-82 res. 513-515; Berndt-Ersöz 2006, 33 vd. res. 49, 54a, 56, 125.

24 Haspels 1971, 113-127; Sivas 2012, 260-268.

25 Tüfekçi-Sivas 2010.

26 Tüfekçi-Sivas 2010, 331 res.1, 4-7; 339-341.

Fig. 20.

Fig. 21.

Ahşap yapı birimlerinin basit ya da karmaşık bezemeler aracılığıyla mezar odalarının iç dekorasyonlarına yansıtılmaları Lydia'da yaygın bir uygulama alanına sahiptir[27]. İyi bilinen örnekler içerisinde yer alan Soma/Beyce'de, mahya ve çatı kirişlerinin kabartma olarak işlenmek suretiyle mezar odasında temsil edildiği görülür (Fig. 20)[28]. Lale Tepe'de ise bu olgu çok renkli tavan ve alınlık resimleriyle kendisini gösterir (Fig. 21)[29]. Özellikle alınlıklarda (orta dikme, mertek ve pencereler ile) canlandırılan Phrygia beşik çatısı[30] Müğren ile yakın benzerliğe sahiptir (Fig. 15, 21). Bu ortaklık, tavan resimlerinde, kirişlerin üzerine oturan damın saz/kamış örtüsünün[31] içi taralı üçgenlerle betimleniyor oluşuyla ayrıntıya değin izlenebilmektedir (Fig. 14. 21)[32]. Buna karşın, Lale Tepe'de alınlıklarda mavi ve yeşil; tavan kirişlerinde yeşil; damın kamış/saz örtüsünde ise yine maviyle zenginleştirilmiş canlı renk kataloğu ve tüm yüzeylerde rezerv alanlarla yaratılan kontrast[33] (Fig. 21) Müğren'de karşılık bulmaz. Lale Tepe'nin, Müğren'den farklı olarak, yumurta ve ok silmesi üzerine oturan *anthemion* motifiyle süslenmiş alınlık orta dikmeleri de bu ayrıma eklenebilir[34]. Dikkate değer başka bir farklılık ise Müğren'de mahya kirişi ile kendisini dışa vuran üç boyutlu temsil tarzına karşın, Lale Tepe'de tüm mimari birimlerin resim tekniğiyle işlenmiş olmasında görülmektedir (Fig. 21)[35]. Bu ayrımları sayıca arttırmak yerine, kullanımda olan ahşap yapı birimlerini estetik ve dekoratif nitelikleriyle mezar odasında canlandıran Lale Tepe'nin, Müğren'de karşılaşılan şematik ve işlevsel düzenlemeden daha gelişkin özellikler sergilediğini söylemek mümkündür. Burada son olarak, Etrüsk /Cerveteri nekropolünden Aolik Başlıklı Kaya Mezarı Odası'na da değinilmelidir. Kabartma olarak işlenen tavan kirişleri ve onun üzerindeki dal örgülü dam örtüsü (Fig. 22) hem Lale Tepe hem de Müğren için deniz aşırı bir karşılaştırma örneği oluşturmaktadır[36].

Fig. 22.

Tarihlendirme

Kızılbel, Karaburun I-II, Boztepe ve Müğren Tümülüsleri, taşlaşmış mezar odaları ile Milyas'da

---

27 Roosevelt – Luke 2010, 343-353; Baughan 2013, 130.

28 Kasper 1970, 72 vd. abb. 2-3.

29 Stinson 2008, 42 vdd.

30 Phrygia örnekleri ile sergilediği ortak özellikler için bk. Stinson 2008, 43.

31 Frigya'daki örnekler için bk. Haspels 1971, 140; Tüfekçi-Sivas 2012, 129; Milyas Bölgesi'ndeki örnekler için bk. Warner 1994, 149-154 fig. 9-12.

32 Stinson 2008, 43 res. 23.

33 Stinson 2008, 42 pl. 1-3A; 43 pl. 6.

34 Stinson 2008, 45 pl. 6.

35 Stinson 2008, 42-44.

36 Proietti 1986, 118-122 res. 48a-c, 49; Steingraeber 2010, 356 vdd.

erken dönem gömü geleneğini tanıtan Bayındır örneklerinden[37] ayrılırlar. Kızılbel için önerilen M.Ö. 525/520 ve Karaburun II'nin yerleştirildiği M.Ö. 475/470 tarihleri[38] aynı zamanda Milyas'da boyalı taş mezar odaları için tarihsel bir zemin sunar. Benzer şekilde, Müğren de çatı monolitlerinde kullanılan zımba tipli kırlangıç kenetlerin Lydia'da M.Ö. VI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren belgeleniyor olması[39] ve Karaburun II'nin terasında tespit ediliyor oluşu bu zaman aralığı ile uyumludur. Nitekim M.J. Mellink, söz konusu mimari özellikleri dikkate alarak mezar odasını ilkin VI. yüzyıl sonları ve V. yüzyıl başlarına ardından ise M.Ö. V. yüzyıl içerisine yerleştirmiştir[40].

Mimari özellikleri yanında, yukarıda karşılaştırma örnekleri çerçevesinde ayrıntılandırılan iç dekorasyona ait veriler de Müğren Tümülüsü'nün güvenilir bir tarihsel zemine yerleştirilmesine katkı sağlarlar. C.H. Haspels'in bugün de geçerliliğini koruyan sınıflamasına göre Phrygia'da ahşap yapı elemanlarının kabartma olarak işlendikleri taş taklitleri, Phrygia beylerinin Lydia hâkimiyeti altında yaşadıkları M.Ö. VI. yüzyılın ilk yarısına aittirler[41]. Diğer yandan, yüzyılın ikinci yarısında söz konusu mimari unsurların boyanması ve mezar odalarının duvar resimleri ve/veya figüratif kabartmalar aracılığıyla bezenmesinin popüler bir uygulamaya dönüştüğü not edilir[42]. Taşlık, Lale Tepe ve Kızılbel Tümülüsleri M.Ö. VI. yüzyılın ikinci yarısından M.Ö. V. yüzyılın ilk yarısına değin uzanan tarihleri ile bu süreci temsil eden belli başlı örnekler arasında yer alırlar.

Müğren, bu üç tanımlı mezar odasıyla çeşitli benzerlikler sergilese de, Lale Tepe'yle ortak bir tasvir programını paylaşmaktadır. Bu nedenle, Lale Tepe için temin edilen M.Ö. 500-475 tarihleri[43] Müğren için de belirleyici bir öneme sahip olmalıdır. Bununla birlikte, her iki mezar odasında karşılaşılan alınlık ve tavan resimlerinin stil, teknik ve uygulama tarzı açısında belirgin bazı farklılıklara sahip olduğu da burada vurgulanmalıdır. Nitekim, söz konusu farklılıklar, işçilikten kaynaklanan nedenlerle ilgili olabileceği gibi zamansal bir ayrılığa da işaret ediyor olabilirler. Gerçekten de, eğer ahşap yapıların taş türdeşleri üzerinde canlandırılmaları belli deneyim süreçlerini beraberinde taşıdıysa, bu durumda, kabartma ve resim tekniğinin bir arada kullanıldığı Müğren, yapı birimlerinin işlevsel karakterine odaklanan üç renkli temsil tarzıyla Lale Tepe'den daha erken bir örnegi tanıtıyor olabilir. Bu olgu, mezar odasının mimari dokusu ve planlama özellikleriyle de uyumludur ve Müğren Tümülüsü'nün Kızılbel ve Karaburun II Tümülüslerinin arasına, İ.Ö. VI. yüzyıl sonlarına, yerleştirilmesine olanak sunmaktadır[44].

Sonuç

Konum, beşik çatıyla örtülü tek odalı tasar, dış cephede kaba fakat içte çok renkli resimlerle zenginleşen özenli işçilik Müğren'in Milyas'daki diğer türdeşleri gibi tümülüs olarak planlandığını

---

37 Dörtlük 1988, 171 vdd.; Özgen – Öztürk 1996, 27; Işık 2000, 76 vdd; Börker-Klähn 2003, 92vd.

38 Mellink 1983, 171; 1998, 55 vd.

39 Lydia'da Alyattes, Güre, Aktepe 1, Lale Tepe'de düz ve BT.62.4'de ise zımba tipli örneklerin mezar odalarında kullanım gördükleri rapor edilmiştir: McLaughin 1985, 37 vd., 179, 191-195; Rattè 1989, 55-60; Stinson 2008, 31, 34 vd., 45.

40 Mellink 1971, 249; krş. 1973, 297; krş. 1983, 171.

41 Haspels 1971, 105, 136. Ayrıca bk. Roosevelt 2012, 896 vdd.

42 Tüfekçi-Sivas 2010, 341.

43 Roosevelt 2008, 13; Stinson 2008, 45; Baughan 2008, 153. Farklı tarihleme önerileri için bk. Greenewalt 2001, 417; Dedeoğlu 2003, 79.

44 Krş. Mellink 1971, 249; 1973, 297; 1983, 171.

ortaya koyar[45]. Batı yanda korunan çevre duvarı bu planlamanın bir parçasını oluşturur ve M.Ö. VI. yüzyıl sonlarında gerçekleşmiş olması greken inşa faaliyetleri sırasında kayalığın güneyinde oluşturulan yapay düzlüğü destekleme işlevi için uygun bir yapıya sahip görünür. Duvar, alınlık ve tavanda çıplak gözle ayırt edilebien boya kalıntıları, tüm mezar odasının belli bir tasvir programına sadık kalınarak işlenmiş çok-renkli resimlerle süslendiğini ortaya koyarlar. Boyaların korunduğu alanlar, bu tasvir programının mimari karaktere sahip olduğunu gösterir ve figüratif unsurların bu düzenleme içerisinde kendilerine yer bulup bulmadıkları konusunda herhangi bir belirti sunmazlar. Ölü yatağı, sehpa ve mezar armağanlarına ilişkin mezar odasında herhangi bir iz tespit edilememiştir. Bu durum, aşağıda ayrıntılandırılacağı üzere, yapının farklı dönemlerde farklı işlevlere dönük kullanımından kaynaklanan tahribatlarla ilgili olmalıdır. Netice itibarıyla, içteki resimleri dikkate alarak mezar odasının defin işlemi için hazırlandığını söyleyebilmek mümkündür. Bununla birlikte, cenaze merasiminin gerçekleştirilerek, mezar odasının bir tümülüs örtüsüyle kaplanıp kaplanmadığına dair kesin bir değerlendirmede bulunmak anıtın korunum durumu nedeniyle güçtür. Yine de, mezar odasının güneyi ile kayalığın güney ve doğu yamaçları boyunca izlenen azımsanamayacak yoğunluktaki moloz-taş akıntısı örtü sisteminin statik nedenler, erozyon gibi etkenlerle akıntıya uğradığı yolundaki ipuçlarını beraberinde taşırlar. Çatı monolitlerinin güney kesişme noktasındaki tahribat deliği bu türden bir değerlendirmeyi destekler ve ilk fiziki müdehalenin mezar odasının açıkta bulunan çatısından gerçekleşmiş olduğunun belgelenmesini sağlarlar. Bu bağlamda, M.Ö. V. yüzyıl sonlarında Karaburun II Tümülüsü için rapor edilen ilk tahribat sürecinin, *-damnatio memoriae* uygulamalarının-[46], Müğren için de belli sonuçları beraberinde taşımış olması olasılık dışı değildir. Netice itibarıyla, M. J. Mellink tarafından not edildiği üzere, mezar odası Roma Döneminin "keskin gözlü" mezar soyguncuları tarafından birden çok kez tahrip edilmiştir. Yüzeyde izlenen kaba seramikler, bununla birlikte, güney cephedeki haç kazıması (Fig. 23) ile aynı cephede çatı ve duvar blokları boyunca uzanan hatıl yuvası alanın Geç Antik Çağ'da tesviye edilerek yapının bölgedeki Hıristiyan cemaati tarafından bir şapele dönüştürüldüğünün tespit edilmesini sağlarlar. Mellink'in aksi yöndeki değerlendirmelerine karşın, sunulan çalışma kapsamında mezar odası içerisindeki resimlerin bu süreçte yenilenmiş olduğuna dair herhangi bir iz tespit edilememiştir[47]. Benzer şekilde, İslami Dönemlerde, Türkmenlerin şapeli hayvan barınağına dönüştürmüş olabileceklerine dair de makul gerekçeler bulunmaz[48]. Hemen hemen alınlıkların tümüne işlenen Kur'ani ayetler (Fig. 24) tıpkı Hıristiyan cemaati gibi Müslümanların da mezar odasını dini vecibelerine uygun bir şekilde kullandıklarını ortaya

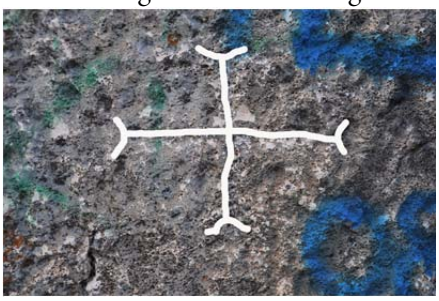

Fig. 23.

Fig. 24.

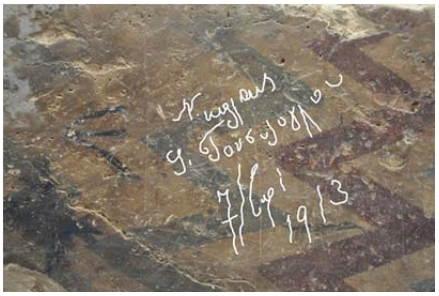

Fig. 25.

45 Mellink 1971, 249; 1983, 171.
46 Mellink 1976a, 384.
47 Krş. Mellink 1971, 249.
48 Krş. Mellink 1971, 249.

koymak için yeterlidir. Sonuç olarak, mezar odasının farklı işlevlerde kullanımı 20-21. yüzyıllar boyunca devam etmiştir. Bu süreç, 1913 tarihli *Τουσ[..]ογλου* (Tuz[cu]oğlu) adının Hellen alfabesiyle *(*Karamanlıca?) yazılmış bir grafitiyle (Fig. 25) belgelenirken günümüze ait 18.02.2014 tarihli bir başkasıyla (Fig. 3d) süre gelmiştir.

Genel bir değerlendirme için, Müğren Tümülüsü'nün Milyas'da Pers hâkimiyetini izleyen süreçte inşa edilen diğer türdeşleri gibi Phrygia, Lydia ve yerel unsurların içiçe geçtiği çok-kültürlü bir yapı kimliğine sahip olduğu söylenebilir[49]. Bu tümülüsler, bir yandan yerel seçkinlerin/yöneticilerin selefleriyle ortak bir geleneği sürdürmek konusundaki eğilimlerini ortaya koyarken öte yandan bölgede popülasyon dağılımı ve arazi kullanımı açısından belli dönüşümlerin yaşandığı yolundaki belirtileri de beraberinde taşırlar. Söz konusu mezar anıtları içerisinde Müğren, Milyas soylularının gösterişli yaşamlarını mezar odalarına taşıyan Kızılbel ve Karaburun II'deki tasvir geleneğinden ayrılır ve mimari karakterdeki kabartma ve çok-renkli resimleri aracılığıyla Demirçağ Milyas seçkinleri/yöneticileri tarafından kullanılan konut/saray mimarisinin tanınmasını mümkün kılar. Bu olgu, özelde Milyas genelde ise Lykia'da Neolitik, Kalkolitik ve Tunç çağlarına ait arkeolojik araştırmalarda elde edilen sonuçlarla uyumludur ve bölgedeki yereleşim kültüründe ahşabın baskın bir role sahip olduğunu tasdik etmektedir[50].

Sonuç olarak, binlerce yıla yayılan tahribatlara karşın Müğren Tümülüsü'nün süre giden araştırmalara önemli katkılar sağlama potansiyeline sahip olduğu vurgulanmalıdır. Bugüne değin salt Lale Tepe ile temsil edilen Anadolu'nun çok-renkli tavan resimleri repertuarına[51] bugün artık Milyas Bölgesi'nden temin edilen "yeni" bir örneğin de eklenmiş olması bu katkının somut bir kanıtı olarak önemlidir ve güncel teknolojik araç gereçlerle yapılacak ivedi çalışmalar için uygun bir gerekçe oluşturur.

Figür ve Çizimler Listesi

Fig. 1a. Elmalı Ovası'nın Haritası (Lockwood 2011, Fig. 1).
Fig. 1b Müğren Tümülüsü ve Çevresi.
Fig. 2. Müğren/Tepecik Mevkii ve Mezar Odasının Konumu.
Fig. 3a-d. Müğren Tümülüsü/Mezar Odasının Dış Cephe Görünümleri: (a) Doğu; (b) Batı (c) Kuzey ve (d) Güney Cepheleri.
Fig. 4a-b. Müğren Tümülüsü/Mezar Odasının İçi: (a) 1-2 Numaralı Alınlıklar Arasındaki Boya Kalıntıları; (b) 2 Numaralı Alınlığın Alt Yüzündeki Zigzag Motifi (MJM Collection of Archaeological Site Photography'den).
Fig. 5a-b. Müğren Tümülüsü/ Mezar Odasının W. W. Cummer'a ait Plan ve Kesit Çizimleri (MJM Collection of Archaeological Site Photography'den).
Fig. 6a-b. Müğren Tümülüsü/Mezar Odasının Doğu Yanı: Çevre Duvarı'nın Kuzey-Güney Uzanımı ve Kuzeybatıda Açılan Kaçak Kazı Çukuru.
Fig. 7a-b. Müğren Tümülüsü/Mezar Odasının İçi, 1 Numaralı Alınlık Üzerinde Korunan Boya Kalıntıları ve Şematik Çizimi.

---

49 Mellink 1976b, 25 vdd.; 1983, 171 vdd.

50 Eshlick 1992, 15 vd, 89; Warner 1979, 139-143 ill. 4-5; 1994, 141-154 fig.13, 156 vd, 189; Taka – Korkut *et al.* 2014, 112, 114 vd. fig. 9.

51 Stinson 2008, 48.

Fig. 8a-b. Müğren Tümülüsü/Mezar Odasının İçi, 1-2 Numaralı Alınlıklar Arasındaki Tavan Kısmında Korunan Boya Kalıntıları.
Fig. 9a-b. Müğren Tümülüsü/Mezar Odasının İçi: 2 Numaralı Alınlığının Doğu Yüzündeki Boya Kalıntıları ve Şematik Çizimi.
Fig. 10a-d. Müğren Tümülüsü/Mezar Odasının İçi: 2 Numaralı Alınlığının Batı Yüzündeki Boya Kalıntıları ve Şematik Çizimi.
Fig. 11a-b. Müğren Tümülüsü/Mezar Odasının İçi: 2-3 Numaralı Alınlıkların Alt Yüzlerindeki Boya Kalıntıları ve Şematik Çizimi.
Fig. 12a-b. Müğren Tümülüsü/Mezar Odasının İçi: 2-3 Numaralı Alınlıkları Arasındaki Boya Kalıntıları ve Tavan Resimlerinin Şematik Çizimi.
Fig. 13a-b. Müğren Tümülüsü/Mezar Odasının İçi: Kuzey Duvarında Korunan Boya Kalıntıları ve Şematik Çizimi.
Fig. 14. Müğren Tümülüsü/Mezar Odasının İçi: Kuzey Duvar, 1-2 Numaralı Alınlıklar ve Tavan Resimlerini Canlandırma Önerisi.
Fig. 15. Müğren Tümülüsü/Mezar Odasının İçi: Duvar, Alınlık ve Tavan Resimlerine İlişkin Canlandırma Önerisi.
Fig. 16. Kızılbel Tümülüsü/Mezar Odasının Dış Cephe Görünüşü (Elmalı Müzesi'nden).
Fig. 17. Karaburun II Tümülüsü/ Mezar Odasının Dış Cephe Görünüşü (Elmalı Müzesi'nden).
Fig. 18. Arezastis Anıtının Alınlık Çizimi (Berndt-Ersöz 2006, Fig. 49).
Fig. 19. Taşlık Tümülüsü/2 No'lu Mezar Odasının İçi: Alınlık ve Tavan (Tüfekçi-Sivas 2010, Res. 7).
Fig. 20. Beyce Tümülüsü/Mezar Odasının İçi: Tavan Düzenlemesi (Kasper 1970, Abb 2).
Fig. 21. Lale Tepe Tümülüsü/Mezar Odasının Sayısal Canlandırması (Stinson 2008, Pl. 3A).
Fig. 22. Cerveteri Nekropolü/Aolik Başlıklı Mezar Odası: Tavan Düzenlemesi (Proietti 1986, 212).
Fig. 23. Müğren Tümülüsü/Mezar Odasının Dış Cephe Güney Yanındaki Haç Kazıması.
Fig. 24. Müğren Tümülüsü/Mezar Odasının İçindeki El Yazısı: "Besmele" ve "Kelime-i Tevhid".
Fig. 25. Müğren Tümülüsü/Mezar Odasının İçindeki Hellen alfabesiyle (Karamanlıca?) yazılmış El Yazısı.

BİBLİYOGRAFYA

Adak – Şahin 2004 — M. Adak – S. Şahin, "Das Römische Strassen und Siedlungssystem in der Lykischen Milyas (Elmalı Hochebene)". *Gephyra* 1 (2004) 84-105.

Baughan 2008 — E. P. Baughan, "Lale Tepe: A Late Lydian Tumulus near Sardis: 3. The Klinai". Ed. N. D. Cahill, *Love for Lydia: A Sardis Anniversary Volume Presented to Crawford H. Greenewalt, Jr. Archaeological Exploration of Sardis; Report 4*. Cambridge-Massachusetts (2010) 49-78.

Baughan 2010 — E. P. Baughan, "Lidya Gömü Gelenekleri". Ed. N. D. Cahill, *Lidyalılar ve Dünyaları/The Lydians and Their World*. İstanbul (2010) 273-304.

Baughan 2013 — E. P. Baughan, *Couched in Death: Klinai and Identity in Anatolia and Beyond*. Wisconsin 2013.

Berndt Ersöz 2006 — S. Berndt-Ersöz, *Phrygian Rock-Cut Shrines. Structure, Function and Cult Practice*. Leiden 2006.

Börker-Klähn 2003 — J. Börker-Klähn, "Tumulus D von Bayındır bei Elmalı als Historischer Spiegel". Eds. M. Giorgieri – M. Salvini *et al*., *Licia e Lidia Prima del Vellenizzazione, Atti del Convegno Internazionale, Roma, 11-12 Ottobre 1999*. Rome (2003) 69-105.

Bridges 1998 — R. A. Bridges, "Arhitecture". Eds. M. J. Mellink – R. A. Bridges *et al*., *Kızılbel: An Archaic Painted Tomb Chamber in Norther Lycia*. Philadelphia (1998) 7-20.

Carstens 2013 — A. M. Carstens, "Tracing Elite Networks. A View from the Grave". Eds. P. Brun – L. Cavalier *et al. Euploia, La Lycie et la Carieantiques. Dynamıques des Territoires, Echanges et Identıtés*. Bordeux (2013) 101-112.

Coulton 1993 — J. J. Coulton, "North Lycia Before the Romans". Eds. J. Borchhardt – G. Dobesch, *Akten des II. Internationalen Lykien Symposions, Wien, 6-12 Mai 1990*. Wien (1993) 79-86.

Dedeoğlu 2003 — H. Dedeoğlu, *The Lydians and Sardis*. İstanbul 2003.

Dörtlük 1988 — K. Dörtlük, "Elmalı Bayındır Tümülüsleri Kurtarma Kazısı". *Kazı Sonuçlan Toplantısı* 10 (1988) 171-174.

Eslick 1992 — C. Eslick, *Elmalı-Karataş I: The Neolithic and Chalcolithic Periods*. Bryn Mawr 1992.

Fiedler – Taşlıalan 2002 — G. Fiedler – M. Taşlıalan, "Un Monument Rupestre Phrygian au Bord du Lac de Hoyran". *Anatolia Antique* 10 (2002) 99-112.

Foss 2006 — P. W. Foss, The Hacımusalar Project Regional Survey: Landscape and Settlement Investigations in the Elmalı Plain. Kaynak: http://quemdixerechaos.com/lycia/ [Son Erişim: 12.02.2015].

Frei 1993 — P. Frei, "Milyer-Termilen-Solymer-Lykier. Etnische und Politische Einheiten auf der Lykischen Halbinsel". Eds. J. Borchhardt – G. Dobesch, *Akten des II. Internationalen Lykien Symposions, Wien, 6-12 Mai 1990*. Wien (1993) 87-98.

Greenewalt 2001 — C. H. Greenewalt, "Sardis: Archaeological Research and Conservation Projects in 1999". *Kazı Sonuçları Toplantısı* 22 (2001) 415–24.

Hall 1986 — A. Hall, "The Milyadeis and Their Territory". *Anatolian Studies* 36 (1986) 137-157.

Haspels 1971 — C. H. E. Haspels, *The Highlans of Phrygia. Sites and Monuments,* Vol. I-II.

Princeton 1971.

Henry 2010 — O. Henry, "Güneybatı Anadolu Taş Mezar Odalarının Ahşap Mimari Yansımaları". Eds. L. Sumerer – A. Von Kienlin, *TATARLI. Renklerin Dönüşü/The Return of Colours/Rückkehr der Farben*. İstanbul (2010) 296-317.

Hülden 2011 — O. Hülden, "Considerations on the Tumuli of Lycia in the Pre-Classical Period". *Anatolia Antiqua* 19 (2011) 495-514

Işık 2000 — F. Işık, *Die Statuetten von Tumulus D bei Elmalı - Elmalı Tümülüsü Yontucakları (Lykia 5)*. Antalya 2000.

İl 2010 — Ö. İl, *Tumuli Asiae Minoris: Untersuchung zu den Phrygischen und Lydischen Tumulusgräbern der Eisenzeit im Zentralen und Westlichen Kleinasien*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Heidelberg Üniversitesi. Heidelberg 2010.

Kasper 1970 — S. Kasper, "Eine Nekropole Nordwestlich von Soma". *Archäologischer Anzeiger* 80 (1970) 71-85.

Keen 1996 — A. G. Keen, *Dynastic Lycia: A Political History of the Lycians and their Relations with Foreign Powers: 545-362 B.C.* Leiden 1996.

Lockwood 2011 — S. E. Lockwood, *Aytas Mevkii/lslamlar in the Elmali Basin, Turkey: A Multi-Period Sepulchral Site in Northem Lycia.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Cincinnati Üniversitesi. Cincinnati 2011.

McLauchlin 1985 — B. K. McLauchlin, *Lydian Graves and Burial Customes.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of California. Berkeley 1985.

Mellink 1971 — M. J. Mellink, "Excavations at Karataş-Semayük and Elmalı, Lycia, 1970". *American Journal of Archaeology* 75/3 (1971) 245-255.

Mellink 1972 — M. J. Mellink, "Excavations at Karataş-Semayük and Elmalı, Lycia, 1971". *American Journal of Archaeology* 76/3 (1972) 257-259.

Mellink 1973 — M. J. Mellink, "Excavations at Karataş-Semayük and Elmalı, Lycia, 1972". *American Journal of Archaeology* 77/3 (1973) 293-307.

Mellink 1975 — M. J. Mellink, "Excavations at Karataş-Semayük and Elmalı, Lycia, 1974". *American Journal of Archaeology* 79/4 (1975) 349-355.

Mellink 1976a — M. J. Mellink, "Symbolic Doorway of the Tumulus at Karaburun, Elmalı". *TTK* 8/1 (1976) 383-387.

Mellink 1976b — M. J. Mellink, "Local, Phrygian and Greek Traits in Northern Lycia". *Revue Archeologique* 1 (1976) 21-34.

Mellink 1983 — M. J. Mellink, "Wall Paintings of West Anatolian Tombs Element of a Tradition". *Kazı Sonuçları Toplantısı* 5 (1983) 171-175.

Mellink 1991 — M. J. Mellink, "The Native Kingdoms of Anatolia". *Cambridge Ancient History* III/2 (1991) 619–665.

Mellink 1998 — M. J. Mellink, *Kızılbel. An Archaic Painted Tomb Chamber in Northern Lycia*. Bryn Mawr 1998.

Ozaner 2004 — F. Ozaner, *Avlan Gölü Yeşererek Ekosistemdeki Yerini Alabilecek Mi?*. Ankara 2004.

Özgen 2006 — İ. Özgen, "Elmalı Ovası ve Hacı Musalar". Eds. K. Dörtlük – B. Varkıvanç *et al*., *III. Uluslararası Likya Sempozyumu 07-10 Kasım 2005, Antalya, Sempozyum Bildirileri, Cilt II.* Antalya (2006) 537-556.

Özgen – Öztürk 1996 — İ. Özgen – J. Öztürk, *The Lydian Treasure: Heritage Recovered*. İstanbul

1996.

Proietti 1986 G. Proietti, *Cerveteri, Edizioni Quasar*. Roma 1986.

Ratté 1989 C. Ratté, *Lydian Masonry and Monumental Architecture at Sardis.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of California. Berkeley 1989.

Roosevelt 2008 C. H. Roosevelt, "Lale Tepe: A Late Lydian Tumulus near Sardis: 1. Introduction, Excavation, and Finds". Ed. N. D. Cahill, *Love for Lydia: A Sardis Anniversary Volume Presented to Crawford H. Greenewalt, Jr. Archaeological Exploration of Sardis; Report 4.* Cambridge - Massachusetts (2008) 1-24.

Roosevelt 2012 C. H. Roosevelt, "Iron Age Western Anatolia: The Lydian Empire and Dynastic Lycia". Ed. D. Potts, *A Companion to the Archaeology of the Ancient Near East*, *Vol. 2*. Malden - Oxford (2012) 896–913.

Roosevelt – Luke 2010 C. H. Roosevelt – C.Luke, "Lidya'da Boyalı Mezar Odaları". Eds. L. Sumerer – A. Von Kienlin, *Tatarlı: Renklerin Dönüşü/The Return of Colours/Rückkehr der Farben*. İstanbul (2010) 342-353.

Sams 2012 K. Sams, "Frig Tümülüsleri/Phrygian Tumuli". Eds. T. Tüfekçi Sivas – H. Sivas, *Frigler/Phrygians. Midas'ın Ülkesinde, Anıtların Gölgesinde/In the Land of Midas, In the Shadow of Monuments*. İstanbul (2012) 244-259.

Saraçoğlu 1989 H. Saraçoğlu, *Akdeniz Bölgesi*. Ankara 1989.

Sivas 2012 H. Sivas, "Frig Kaya Mezarları/Phrygian Rock-Cut Tombs". Eds. T. Tüfekçi Sivas – H. Sivas, *Frigler/Phrygians. Midas'ın Ülkesinde, Anıtların Gölgesinde/In the Land of Midas, In the Shadow of Monuments.* İstanbul (2012) 260-287.

Steingraeber 2010 S. Steingraeber, "Arkaik Dönem Etrüsk Mezar Resimleri ve Anadolu İonya Sanatıyla İlişkileri". Eds. L. Sumerer – A. Von Kienlin, *Tatarlı: Renklerin Dönüşü/The Return of Colours/Rückkehr der Farben.* İstanbul (2010) 354-367.

Stinson 2008 P. T. Stinson, "Lale Tepe: A Late Lydian Tumulus near Sardis: 2. Architecture and Painting". Ed. N. D. Cahill, *Love for Lydia: A Sardis Anniversary Volume Presented to Crawford H. Greenewalt, Jr. Archaeological Exploration of Sardis; Report 4.* Cambridge-Massachusetts (2008) 25-48.

Şahin 2014 S. Şahin, *Stadiasmus Patarensis. Itinera Romana Provinciae Lyciae/Likya Eyaleti Roma Yolları*. İstanbul 2014.

Taka – Korkut *et al*. 2014 T. Taka – T. Korkut *et al.* "Archaeological Evidence for 9th and 8th Millenia BC. At Girmeler Cave near Tlos at SW Anatolia". *Documenta Praehistorica* XLI (2014) 111-118.

Timur 2007 Ö. B. Timur, *Avlan Gölü Örneğinde Islak Alan Kurutma Girişimlerinin Peyzaj Değerler Üzerine Etkilerinin Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi. Ankara 2007.

Tüfekçi-Sivas 2007 T. Tüfekçi-Sivas, "Batı Frigya'da Frig Yerleşmeleri ve Kaya Anıtları'nın Araştırılması". Eds. H. Sivas – T. Tüfekçi Sivas, *Friglerin Gizemli Uygarlığı/The Mysterious Civilization of The Phrygians*. İstanbul (2007) 77-92.

Tüfekçi-Sivas 2010 T. Tüfekçi-Sivas, "Yeni Bir Boyalı Frig Mezarı". Eds. L. Sumerer – A. Von Kienlin, *Tatarlı: Renklerin Dönüşü/The Return of Colours/Rückkehr der*

Farben. İstanbul (2010) 330-341.

Tüfekçi-Sivas 2012 — T. Tüfekçi-Sivas, "Frig Vadileri ve Kutsal Yazılıkaya-Midas Kent/ Phrygian Valleys and Sacred Yazılıkaya-Midas City". Eds. T. Tüfekçi Sivas – H. Sivas, *Frigler/Phrygians. Midas'ın Ülkesinde, Anıtların Gölgesinde/In the Land of Midas, In the Shadow of Monuments.* İstanbul (2012) 112-161.

von Kienlin 2010 — A. von Keinlin, "Mezar Mimarisi/Tomb Architecture /Grabarchitecture". Eds. L. Sumerer – A. Von Kienlin, *Tatarlı: Renklerin Dönüşü/The Return of Colours/Rückkehr der Farben.* İstanbul (2010) 88-119.

Warner 1979 — J. Warner, "The Megaron and Apsidal House in early Bronze Age Western Anatolia: New Evidence from Karataş". *American Journal of Archaeology* 80/2 (1979) 133-147.

Warner 1994 — J. L. Warner, Elmalı-*Karataş II. The Early Bronze Age Village of Karataş.* Bryn Mawr 1994.

Yener – Demirel 2005 — A. Yener – M. Demirel, "Gölova (Müğren) Anıt Mezar". *Antalya Kültür Envanteri (Korkuteli-Elmalı)*. Antalya (2005) 111.

Young 1981 — R. S. Young, *Three Great Early Tumuli, The Gordion Excavations Final Reports, Volume 1*. Pennsylvania 1981.

Yücel 1958 — T. Yücel, "Teke Yöresi Orta Bölümünün Mevzii Coğrafyası". *AÜDTCF Dergisi* 16/1-2 (1958) 143-204.